

Néhány helyesírási gyakorlatsor a tulajdonnévírás témaköréhez

„A tulajdonnevek keletkezése az emberiség történetében a beszéd kialakulásával esik egybe. Amikor az ember a dolgokat, történéseket hangsorokkal azonosította, a sok hasonló között valamilyen módon megkülönböztetett egyet-egyet, vagyis nevet adott neki. Ez úgy történhetett, hogy ezt az egy kiemeltet mindig ugyanazzal a hangsorral azonosította (szólította, figyelmeztette, beszélt róla), vagyis elkezdett tulajdonneveket használni” — írja Hajdú Mihály (Magyar tulajdonnevek. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1994. 7).

Az évszázadok folyamán aztán állandóan gazdagodott ez a szófaji alkategória, és egyre újabb névfajták alakultak, alakulnak ki (pl. az intézménynév, a márkanév, a díjak, kitüntetések neve, az alapítványnevek). Épp emiatt nehéz biztosan elkülöníteni egymástól a köznevet és a tulajdonnévi alakokat (lásd a szófaji határkérdéseket), és ennek megfelelően szabályozni a helyesírásukat.

Tanulóink az általános iskolában már az írás-olvasás tanulása során találkozhatnak egy-egy nagy kezdőbetűs keresztnévvel vagy lakóhelyük elnevezésével. A NAT által a 4. évfolyam végére teljesítendő követelményben szerepel, hogy adott vagy szabadon választott témáról írt 6-8 mondatos fogalmazásban néhány egyszerűbb tulajdonnevet le tudjanak írni a tanulók hibátlanul készségszinten, a jártasság szintjén pedig a toldalékos alakokkal is tudjanak mit kezdeni. A fajták közül a tanterv a gyakori személy-, állat- és földrajzi neveket, valamint a címeket jelöli meg tananyagként. A 6., illetve a 7. évfolyamra előírt cél az, hogy az összes tantárgyban előforduló tulajdonnévfajta helyesírásával legyenek tisztában a tanulók készségszinten, a 7. évfolyam végére pedig mindez kibővül azzal, hogy jól kell ismerniük a tulajdonnévből képzett melléknevek helyesírását is. A 10. évfolyam végére el kell jutniuk oda, hogy a magyar helyesírás valamennyi szabályát önállóan, tudatosan alkalmazzák minden szövegtípusban és témában, azaz fejlett legyen a helyesírási készségük. A kerettanterv szerint szintén ebben az osztályban kell még foglalkozni a nem latin betűs tulajdonnevek, valamint a gyakran használt új keletű idegen szavak írásmódjával is.

Magyartanárainkat a többéves, állandó tudatosítást, gyakorlást magában foglaló készségfejlesztő munkában a tankönyvek és helyesírási szakkönyvek gazdag választéka segíti. Az általam összeállított rövid gyakorlatsornak is — mely tartalmazza többek között a szabályzat 1994-es és a 2000-es példaanyagának változásait — az volt a célja, hogy felhasználható legyen gyakorlóórán vagy ellenőrzéskor, számonkéréskor. A megoldás ellenőrzéséhez elsősorban a Magyar helyesírási szótár, A magyar helyesírás szabályai (a 2000-ben megjelent 11. kiadású 12. lenyomat) és az Idegen nevek kiejtési szótára, valamint a világatlasz és a lexikonok ajánlhatók.

A személynevek

1. Melyik alakot tartja helyesnek az alábbi névpárok közül? Húzza alá őket!

Áprili Lajos	Bessenyei György	Déri Tibor
Áprily Lajos	Bessenyey György	Déry Tibor
Heltai Jenő	Kányádi Sándor	Márai Sándor
Heltay Jenő	Kányády Sándor	Máray Sándor
Sarkadi Imre	Tamási Áron	
Sarkady Imre	Tamásy Áron	

2. Tippeljen! Melyik oszlopban található a szabályos forma?

A oszlop: 1

B oszlop: 2

C oszlop: x

A	B	C	Tipp
Anakreón-i	anakreóni	anakreón-i
stuartok	Stuart-ok	Stuartok
Bourbon-ház	Bourbon ház	Bourbonház
Takách-csal	Takáchcsal	Takáchhal
Montesquieu-i	Montesquieui	montesquieu-i
Anonymusszal	Anonymus-szal	Anonymussal
Arkhimedes	Arkhimédész	Arkhimédész
Ignotus Pál	Ignótus Pál	Ignótusz Pál
Watt-tal	Watttal	Wattal
Kossuthoz	Kossuth-hoz	Kossuthhoz

3. Mi hiányzik a név végéről: *i* vagy *y*? Jász... Oszkár, Ferencz... Károly, Hollós... Simon, Pápa... Páriz Ferenc, Pra... György, Réva... Miklós, Rima... János, Szencz... Molnár Albert, Vámbér... Ármin, Vaszar... János, Zsolna... Vilmos

4. Hogyan ejti az alábbi neveket? Írja a kipontozott helyre a kiejtés szerinti hangsort!

Erasmus	Martinuzzi
Jespersen	Nietzsche
Mahler	Remarque
Marie Antoinette	Schopenhauer
.....

5. Vajon az alakpárok közül melyik helyes? Húzza alá őket!

Walt Disneyvel	Debussyt	Brahmsszal
Walt Disney-vel	Debussy-t	Brahmssal
Delacroix-s	paul cézanne-i	Bizet-vel
delacroix-s	Paul Cézanne-i	Bizetvel

6. Hol hiányoznak a kötőjelek? Tegye ki őket!

Aba Novák Vilmos	Rippl Rónai József
Csontváry Kosztka Tivadar	Szinyei Merse Pál
Iványi Grünwald Béla	Tinódi Lantos Sebestyén

7. Lássá el raggal és képzővel a következő neveket!

	Rag (-val, -vel)	Képző (-i, -s)
Dzsingisz
Ybl
Zsanett
Caruso
Munkácsy
Vastagh
Sibelius
Tell Vilmos
Balzac

8. Hol hiányzik a kötőjel? Tegye ki őket!

Szent Bertalan éj	Pál nap
Pollack Mihály tér	Jagelló házi
Széchenyi díj	Zrínyi Miklós Ifjúsági Alapítvány
Szent Katalin Alapítvány	Marco Polo híd
Arany ballada	Váci Mihály lakótelep
Szent Anna tó	Dobó bástya
Csontváry album	Szent Jeromos Társaság

9. Írja le, hogyan ejti a felsorolt neveket! (A keresztnemek elmaradhatnak.)

Ascher Oszkár	Ruzitska Mária
Czóbel Béla.....	Reinitz Béla
Cholnoky Viktor.....	Schöpflin Aladár.....
Ganz Ábrahám	Tartsay Vilmos
Fröhlich László	Uitz Béla

A földrajzi nevek

1. A kiejtett alak mellé írja oda az idegen helyesírásu földrajzi nevet! (Megoldását ellenőrizze Magay Tamás Idegen nevek kiejtési szótára című kötetében!)

misziszípi	toszkána
vartburg	verszáj
mekszikó	dzsenova
bordó	tekszasz
kazablanka	csikágó
mencseszter	szan fransziskó

2. Döntse el, hogy a mondatpárok közül melyik hibátlan, s ezek elé tegyen pluszjelet!

- a) Kőszegszerdahelytől vadregényes folyóvölgy vezet az Írott-kő lábáig.
- b) Kőszegszerdahelytől vadregényes folyóvölgy vezet az Írott-kő lábáig.
- a) A Szaturnusz látványos gyűrűje 280 000 km átmérőjű.
- b) A Saturnus látványos gyűrűje 280 000 km átmérőjű.

- a) Túráztunk a Kőris hegyen, majd ellátogattunk a Cuha és a Gerence-patak völgyébe.
- b) Túráztunk a Kőris-hegyen, majd ellátogattunk a Cuha- és a Gerence-patak völgyébe.
- a) Budapesttől 60 km-re, a Cserhát-hegységben húzódó Galga völgyben egy őspark közepén helyezkedik el a Patay kastély.
- b) Budapesttől 60 km-re, a Cserhát hegységben húzódó Galga-völgyben egy őspark közepén helyezkedik el a Patay-kastély.
- a) Szép fotókat láttunk a Nagy-Szunda-szigeteki tájakról.
- b) Szép fotókat láttunk a nagy-Szunda-szigeteki tájakról.
- a) A Rák-térítő mentén kell keresnünk a Hawaïi szigeteket az atlaszban.
- b) A Ráktérítő mentén kell keresnünk a Hawaïi-szigeteket az atlaszban.

3. Hogyan írja helyesen a történelmi tanulmányokból megismert államok, területek nevét? Választását indokolja meg!

Algériai Szultánság	vagy	Algériai szultánság
Bagdadi Kalifátus		Bagdadi kalifátus
Bizánci Császárság		Bizánci császárság
Brandenburgi Választófejedelemség		Brandenburgi választófejedelemség
Habsburg Birodalom		Habsburg birodalom
Keleti Frank Birodalom		Keleti Frank birodalom
Magyar Királyság		Magyar királyság
Német-római Birodalom		Német-római birodalom
Német-római Császárság		Német-római császárság
Nyugatrómai Birodalom		Nyugatrómai birodalom
Orosz Fejedelemségek		Orosz fejedelemségek
Porosz Hercegség		Porosz hercegség
Rajnai Szövetség		Rajnai szövetség

.....

.....

.....

.....

4. Mutassa be, milyen földrajzi neveket lehet az alábbi elemekből kialakítani! Írja melléjük az *-i* képzős alakot is!

Gibson, sivatag	Gibson-sivatag, Gibson-sivatagi
Csád, tó
Új, Skócia
New, Castle
Wörthi, tó
Panama, csatorna
York, foki, félsziget
Teleki, vulkán
Tűz, föld
Nyugat, Flandria
Kelet, szibériai, tenger
Barát, rét
Oldal, völgy
Miskolc, Tapolca
Beregi, Tiszahát
Aggteleki, karszt

5. Mikor kapcsoljuk a *hegység* szót kötőjellel az előtte álló elemhez, és mikor írjuk külön? Ennek alapján csoportosítsa példáinkat!

Dunazug + hegység, Vértes + hegység, Magas-Tátra + hegység, Urál + hegység, Alpok + hegység, Gerecse + hegység, Dinári + hegység, Villányi + hegység, Nyugati-Rodope + hegység

Kötőjellel írjuk	Különírjuk
.....
.....
.....
.....
.....

6. Töltse ki a táblázatot a minta után! (Ellenőrizze megoldását a világ-atlasz segítségével!)

	Alapforma	Képzős (<i>-i</i> , <i>-s</i>)
volgamentihátság
korzikasziget
bristoliöböl
újdélwales

moszkvakörnyéke
keletifőcsatorna
újpestivasútihíd
északisark
nepálkirályság

7. Javítsa a mondatokban előforduló helyesírási hibákat! Újguineának egyik legmagasabb pontja a Bismarck hegység.

.....
A Karakum név szó szerinti fordítása: ‘fekete homok’.

.....
A Kászp-tengertől északra terül el a Kaszpi mélyföld.

.....
A németországi Eisenach-ban a Bach-ház volt az egyik legérdekesebb látnivaló.

.....
A Párizs-marseille-i expressz húszperces késéssel érkezik.

.....
Szép képeslap érkezett San Diego-ból New York-ba.

.....
A Hamilton fjord Földünk legnagyobb és a szárazföldre legmélyebben benyúló fjordja.

.....
A Szent Lőrinc folyó a Nagy tavakkal együtt a Föld egyik legforgalmasabb belvízi hajóútja.

.....
A svájci Szent Gotthárd alagutat 1980-ban nyitották meg.

.....
A Szent Imre-pálostemplomot hamarosan felújították.

.....
Nyáron a Nyugati- és a Déli-pályaudvarról is utaztam barátaimhoz.

8. Mutassa be, hogyan változnak meg a bal oldali oszlop nevei, ha *-i* képzőt teszünk hozzájuk!

Orly
Balatonszabadi
Góbi
Sydney

Karlovy Vary
Hawaii
Pompeji

9. Mely szabálypontokkal magyarázható a felsorolt földrajzi nevek helyesírása? A megfelelő szabályszámot írja a zárójelbe! Champagne-hoz (), Cuhai-Bakony-ér (), crô-magnoni (), Calcuttába (), Salamon-szigeteki (), Virginia állam (), Sopronkőhida (), Óbudaisziget (), Rajna-vidék (), Új-Mexikó (), Újvidék (), Újdelhi (), Orinocóba (), Horn-foki (), gellérthegy (), Hadnagy úti lakótelep ()

10. Mivel indokolja a következő példák egybeírását? Folytassa a sort! Etelköz, Hegyalja, Sárrét, Mezőföld, Volgamente, Kisalföld, Kárpátalja, Bodrogköz, Bakonyalja, Dunakanyar,.....
.....
.....
.....
.....

11. Mi a magyarázata az alábbi köznévi szószerkezet és szóösszetétel helyesírásának? Folytassa a példákat!

Szent Ferenc-rend	ferences rend
.....
.....
.....

12. Foglalja mondatokba és lássa el toldalékokkal a következő neveket: Jász-Nagykun-Szolnok megye, Szent Margit Kórház, Toldi mozi, Városligeti fasor, Gellérthegy, Kelet-Közép-Európa, Nap, Vénusz, Nagymedve, Sváb-hegy

.....
.....
.....

Az intézménynevek

1. Az alábbi hiányos mondatokat a megfelelő alakkal egészítse ki! A helyes változat betűjét karikázza be!

A a vásárlóközönségnek sok fehérneműt, pulóvert kínált olcsóbban az ünnep előtt.

a) Luxus áruház uad b) Luxus Áruház

Az éttermében tegnap üzletemberek találkoztak, és tárgyaltak egymással.

a) Aranybika Szálló b) Arany Bika Szálló

uad A tagjai beszámolót hallgattak meg a pénzügyi helyzetükről.

uad a) Stúdió ingatlanügynökség Betéti társaság

b) Stúdió Ingatlanügynökség Betéti Társaság

A napokban az a téli vásár sikeresen zajlott le.

a) Ádám Férfi Ruházati Boltban

b) Ádám férfiruházati boltban

2. Mely intézményneveket rövidítik a következő mozaikszók?

APEH:

ORFK:

MTV:

ÁPV Rt.:

KDNP:

Matáv:

IBUSZ Rt.:

Mahart:

3. A hiányzó kezdőbetűkkel egészítse ki a bemutatott intézményneveket és intézménynévszerű elnevezéseket!

Az ELTE ...ölcészettudományi ...ara (B/b, K/k)

...écsi ...üspöki ...ittudományi ...őiskola (P/p, P/p, H/h, F/f)

...eged ...áros ...olgármesteri ...ivatala (Sz/sz, V/v, P/p, H/h)

...agyar ...iztosítók ...övetsége (M/m, B/b, Sz/sz)

HBH ...öröző (S/s)

...ger ...s ...idéke ...partestület (E/e, É/é, V/v, I/i)

...ves ...egyei ...őzigazgatási ...ivatal (H/h, M/m, K/k, H/h)

...orona ...ukrászda (K/k, C/c)

...una ...anizó (L/l, P/p)

4. Hol található helyesírási hiba a mondatokban? Javítsa ki és indokolja az írásmódot! A Magyar Labdarúgó Szövetség új elnököt választott.

.....
A Memolife Gyógynövényszaküzletben 35-féle gyógyteafüvet árusítanak.

.....
Az MTI-nek nyilatkozott az OTP Komárom megyei Igazgatóságának vezetője.

.....
A Nógrád megyei Rendőr Főkapitányság szerint rohamosan nő a bűnözés a megye településeiben is.

.....
Az Országgyűlés legutóbbi döntését a személyi jövedelemadóról a Kormány nem fogadta el.

.....
Az alkotmánybíróság 1992-ben hozott határozatában részletesen foglalkozik a jogállamiság fogalmával.

.....
A barátnőm már két éve tagja a Magyar Könyvklubnak.

5. Hogyan változnak meg az intézménynevek és az intézménynévszerű elnevezések, ha képzőt (-i) teszünk hozzájuk? Mutassa be!

Nemzeti Színház
Lövér Szálló
Szent Ignác Katolikus Gimnázium
Felnémeti Fűrészipari Részvénytársaság
.....
Donetti Tours Idegenforgalmi, Kereskedelmi és Szolgáltató Korlátolt Felelősségű Társaság.....
Aroma Kereskedelmi Részvénytársaság
Elektron villamossági szaküzlet
Géniusz Ifjúsági Alapítvány
Gellért fürdő
Éden bár

A márkanevek

1. Mely mondatokat javítaná a helyesírási hiba miatt?

A Coca Cólát sokan szeretik Európa-szerte.

.....
A Szobi szörpöt fel kell hígítani Óbudai gyémánt ásványvízzel.

.....
A fogadáson az italok közül lehetett választani egri bikavért, soproni kékfrankost, de volt kevés tokaji aszú is.

.....
A Dormicum Tabletta álmatlanság ellen ajánlható.

.....
A barátnőm a nappali szobáját Agria Lux garnitúrával rendezte be.

2. Illesszen az alábbi egyedítő elemek mellé közneveket!

Fabulon	Karaván
.....
.....
Óceán	Tabac
.....

3. Foglalja mondatba a következő márkaneveket!

Lady konyhabútor

Piroska szörp

Sió gyümölcsle

Terefere linzer

Soproni Ászok világos sör

Alfa Romeo Sprint személygépkocsi

Zanussi hűtőgép.....

4. Milyen köznév illik a tulajdonnévi elem mellé?

Fiat Punto	Apenta
Omnia	Olympos
Dreher	Lux
Flóraszept	Polyvitaplex
Helia-D	Delma

A kitüntetések és a díjak neve

1. Mutassa be milyen tulajdonneveket lehet kialakítani az alábbi szavakból!

Nobel, békedíj:
 Széchenyi, díj:
 Pedagógus, szolgálati, emlékérem:

 Eötvös Loránd, emlékérem:
 Eszterházy, emléklakett:
 Akadémiai, aranyérem:

2. Egészítse ki a megfelelő kezdőbetűkkel az alábbi díjak nevét!

a ...agyar ...öztársasági ...rdemrend ...özépkeresztje, ...llami ...íjas,
 ...rkel ...erenc-...íjas

A címek

1. Írja le az alábbi címek szabályos alakját!

magyar nyelvőr
 magyar nőklapja
 életéstudomány
 újmagyarország

2. Tegyen toldalékokat (*-ban*, *-ben* és *-beli*) a felsorolt címekhez!

Ifjúsági Magazin

 Szabad Föld

Sport + Foci
Keresztény Élet
Nimród Vadászújság

3. Pótolja a kis vagy nagy kezdőbetűket?

...eves ...egyei ...írlap, ...özületi ...avi ...rónika, ...istermelők ...apja,
 ...ereskedelmi ...let, ...eti ...ilággazdaság, ...agyar ...orgász, ...ai ...ap,
 ...épes ...urópa